

ADAM WRONKOWSKI
ORCID 0000-0001-8364-4554

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

POZNAŃSKA AKADEMIA PRZESTRZENI JAKO PRZYKŁAD STUDENCKIEGO PROJEKTU EDUKACJI PRZESTRZENNEJ

ABSTRACT. Wronkowski Adam, *Poznańska Akademia Przestrzeni jako przykład studenckiego projektu edukacji przestrzennej* [Poznań Academy of Space as an Example of a Student Spatial Education Project]. *Studia Edukacyjne* no. 63, 2021, Poznań 2021, pp. 33-48. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2021.63.3

Activities aimed at impacting the social space for preschool children are increasingly common. The need to start this type of education from an early age is recognized. In the world and in Poland, many joint actions are being created to familiarize children with the issues related to urban planning, elements of spatial development and the needs of city users. One such program is the Poznań Academy of Space project, implemented since 2016 by the Academic Scientific Association of Spatial Management.

The aim of the paper is to present the above project as an example of student activities to increase spatial awareness among the youngest city users. The article presents the theoretical foundations of the project, current activities and plans for the project development in the upcoming years.

Key words: spatial education, spatial awareness, urban workshops, urban design, universal design

Wstęp

Edukacja, którą odbywa każdy z nas, w ogromnym stopniu wpływa na nasze życie. Rozumiana jako doświadczenie społeczne, pozwalające człowiekowi na sprawne i skuteczne działanie w otaczającym go świecie, w dużej mierze wpływa na to, czym zajmujemy się w życiu, jaką wiedzę o świecie posiadamy oraz jak w nim funkcjonujemy¹. Podstawowe wykształcenie jest niezbędne każdemu człowiekowi, jednocześnie rozwijającemu się w różnych

---

¹ A. Basińska, *Aktywność poznawcza dziecka w przestrzeni edukacyjnej środowiska*, Poznań 2010.

kierunkach ze względu na swoje zainteresowania, predyspozycje oraz styczność z zajęciami o różnorodnej tematyce, które mogą wzbudzić zainteresowanie ucznia.

Jednym z nieco pominiętych, a w opinii autora niezwykle istotnych, obszarów jest edukacja przestrzenna. Przeprowadzone badania na jej temat pokazują, iż stanowi bardzo ważny aspekt rozwoju dzieci, który ustępuje jedynie nauce poprawnego mówienia, rozwojowi ruchowemu, poczuciu rytmu i kształtowaniu umiejętności interpersonalnych². Jednocześnie, istnieje duża potrzeba wprowadzenia tego typu zajęć do cyklu kształcenia już od najmłodszych lat, to jest podczas zajęć w przedszkolach. Mając świadomość potrzeby rozpowszechnienia zajęć z dziedziny edukacji przestrzennej, jednym z pomysłów na ich wdrożenie jest realizacja projektów wykorzystujących cenne zasoby drzemiące w studentach takich kierunków, jak gospodarka przestrzenna, urbanistyka i architektura, czy architektura krajobrazu, posiadających odpowiednią wiedzę w tym zakresie. Jednym z takich projektów jest Poznańska Akademia Przestrzeni, stanowiąca przedmiot zainteresowania niniejszego artykułu.

Jego celem jest przybliżenie projektu określanego nazwą Poznańska Akademia Przestrzeni, realizowanego przez Akademickie Koło Naukowe Gospodarki Przestrzennej na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej. W tekście przedstawione zostaną cele projektu oraz jego podstawy teoretyczne, jak również omówione przykładowe zajęcia, a także dokonamy podsumowania dotychczas podejmowanych działań. Na koniec nakreślone zostaną plany rozwoju projektu, uwzględniające zdobyte doświadczenie i zidentyfikowane potrzeby odnośnie edukacji przestrzennej.

Geneza i cele projektu

Poznańska Akademia Przestrzeni jest projektem studenckim o charakterze naukowo-edukacyjnym, realizowanym przez Akademickie Koło Naukowe Gospodarki Przestrzennej UAM (AKNGP) od 2016 roku³. Jego powstanie było wynikiem dostrzeżenia potrzeby promocji i rozwoju zajęć z zakresu edukacji przestrzennej, zwłaszcza wśród dzieci w wieku przedszkolnym. Warsztaty miały być wydarzeniem jednorazowym, jednak po ich przeprowadzeniu okazało się, że wśród poznańskich przedszkoli istnieje chęć i potrzeba

² A. Wronkowski, *Kształtowanie świadomości przestrzennej u dzieci w wieku przedszkolnym*, Acta Scientiarum Polonorum Administratio Locorum, 2018, 17(3), s. 273-284.

³ P. Ciesiołka i in., *Działalność Akademickiego Koła Naukowego Gospodarki Przestrzennej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Polska Akademia Nauk, 2017, 266, s. 179-195.

wprowadzenia regularnie odbywających się zajęć tego typu. Postanowiono więc stworzyć projekt, który umożliwiłby realizację cyklicznych warsztatów wykorzystujących potencjał drzemiący w studentach kierunku gospodarka przestrzenna, prowadzonych na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, podczas których dzieliliby się oni swoją wiedzą i pasją z najmłodszymi. Projekt można więc określić jako studencką odpowiedź na niedobory związane z zajęciami kształtującymi świadomość przestrzenną dzieci. Rozszerzona formuła działań, już w formie projektu Poznańskiej Akademii Przestrzeni, zakładała pierwotnie przeprowadzenie warsztatów we wszystkich chętnych przedszkolach na terenie miasta Poznania, lecz z czasem obszar działania został rozszerzony i obecnie obejmuje całe województwo wielkopolskie.

Wyznaczono cel główny oraz trzy cele szczegółowe projektu. Celem nadrzędnym Poznańskiej Akademii Przestrzeni jest popularyzacja wiedzy z dziedziny urbanistyki i planowania przestrzennego oraz zwiększanie świadomości przestrzennej uczestników projektu. Celami szczegółowymi projektu są:

a) dążenie do wprowadzenia uczestników w świat planowania przestrzennego oraz urbanistyki, co ma pomóc w budowaniu świadomości społecznej oraz przestrzennej, a także wrażliwości na otoczenie;

b) pomoc w zrozumieniu zachowań społecznych oraz wzajemnych relacji między człowiekiem a przestrzenią;

c) aktywizacja uczestników w każdym wieku oraz rozwijanie interdyscyplinarnych metod projektowania przestrzeni miejskiej.

Wyżej wspomniany naukowo-edukacyjny charakter projektu pozwala z jednej strony na realizację celów i szerzenie wiedzy wśród uczestników projektu, a z drugiej – umożliwia przeprowadzanie obserwacji, wywiadów i ankiet zarówno wśród nauczycieli, jak i uczniów w odwiedzanych placówkach. Jest to ważna część projektu, która umożliwia lepsze zorientowanie się w stanie edukacji przestrzennej placówek oświatowych. Dzięki temu istnieje także możliwość przygotowania bardziej efektywnych zajęć dla uczestników.

Podstawy teoretyczne projektu

Podstawy teoretyczne Poznańskiej Akademii Przestrzeni jako projektu naukowo-edukacyjnego stanowią dwie koncepcje związane z projektowaniem urbanistycznym oraz planowaniem przestrzennym – *urban design* oraz projektowanie uniwersalne. Niniejsza część ma za zadanie przybliżyć ich treści oraz przedstawić motywy ich wyboru na wiodące koncepcje stanowiące fundament teoretyczny projektu.

Pojęcie *urban design* jest trudne do jednoznacznego zdefiniowania, ze względu na swój rozległy charakter. Ma wiele definicji, których część wspólną stanowi propozycja określenia tej dziedziny jako skupiającej się wokół zbioru aktywności możliwych do zrealizowania za pomocą pewnego sposobu myślenia o mieście jako całości⁴. Najprościej jednak *urban design* można określić jako dziedzinę, której zadaniem jest promowanie celów projektowania urbanistycznego, kształtowania, a także usprawniania miejskich otwartych przestrzeni publicznych, ich efektywnego wykorzystania czy funkcjonowania. Jest to jednak bardzo ogólne podejście do tego zagadnienia, które nie pozwala na uchwycenie natury koncepcji *urban design sensu stricto*, a jedynie jej ogólny kierunek działań. Wiele definicji przedstawia tę koncepcję zarówno jako dyscyplinę związaną z fizycznym kształtowaniem przestrzeni publicznej, jak i działania kształtujące jakość miejskiego życia⁵. Na uwagę w tym zakresie zasługują szczególnie definicje Llewellyn-Davisa, Urban Design Associates, a także Matthew Carmony'ego wraz z zespołem. Każda z nich przedstawia koncepcję *urban design* w różnej skali.

Llewellyn-Davies twierdzi, że *urban design* łączy w sobie wiele elementów, które razem tworzą piękne i unikalne miejsca⁶. Według autora, koncepcja wywodzi się z polityki planistycznej oraz transportowej, projektowania architektonicznego, projektowania krajobrazu, a także inżynierii oraz gospodarki nieruchomościami i polega na „tworzeniu wizji dla obszaru oraz na stosowaniu umiejętności i zasobów umożliwiających realizację tej wizji”⁷. Jak tenże autor uważa, jest to zatem pewna idea przyświecająca projektantom różnych dziedzin, a na jej podstawie mogą być podejmowane dalsze działania związane z kształtowaniem przestrzeni miejskiej w taki sposób, aby wizję tę spełniała. Stanowi to bardzo ogólne podejście do zagadnienia *urban design*, kładące nacisk raczej na stworzenie wyobrażenia o pewnym obszarze, możliwe do zrealizowania w istniejących warunkach.

W podobnym tonie, lecz nieco bardziej szczegółowo, na temat definicji tej wypowiedzieli się przedstawiciele organizacji Urban Design Associates⁸. Koncepcja projektowania urbanistycznego przedstawiona jest jako ogólne budowanie miast za pomocą połączenia rozmaitych części środowiska. Centralny punkt tego procesu stanowi twórcze projektowanie, z użyciem technik

⁴ A. Krieger, *Where and how does urban design happen?* The Urban Design Reader, 2013, s. 605-614.

⁵ B. Modrzewski, *Urban Design. Pojęcie i metody*, [w:] *Kształtowanie przestrzeni miejskiej. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, red. J.J. Parysek, Poznań – Kalisz 2012, s. 58-79.

⁶ M. Llewellyn-Davies, *Urban Design Compendium, English Patnership*, The Housing Corporation, London 2007.

⁷ Tamże.

⁸ Urban Design Associates, R. Gindroz, K. Levine (red.), *The Urban Design Handbook: Techniques and Working Method*, 2002.

z wielu dziedzin, w celu kreacji pięknego oraz udanego otoczenia. Upoważnia to projektantów urbanistycznych do generalnego podejścia do tematu i łączenia umiejętności różnych specjalistów po to, aby stworzyć zunifikowaną wizję miejsca. Podkreślona zostaje zatem interdyscyplinarność całego procesu, polegająca na wykorzystywaniu wiedzy specjalistów różnych dziedzin. Mowa jednak już o procesie projektowania konkretnych obszarów i ich budowie, czego wynikiem mają być przestrzenie dostosowane do potrzeb użytkowników.

Carmona i zespół przedstawiają *urban design* jako

tworzenie miejsc, przy czym nie oznaczają one konkretnej przestrzeni, ale raczej wszelkie aktywności i wydarzenia, które umożliwiają jego zaistnienie⁹.

Autorzy skupiają się na wszelkiego rodzaju wzajemnych powiązaniach międzyludzkich oraz na linii człowiek – przestrzeń publiczna, które skutkują określoną aktywnością przyciągającą kolejnych uczestników, którzy razem tworzą miejsce i zdarzenia w nim zachodzące. Oddzielenie miejsca od konkretnej przestrzeni pozwala autorom definicji skupić się na interakcjach międzyludzkich, stanowiących istotę funkcjonowania miejskich otwartych przestrzeni publicznych.

Każda z przedstawionych definicji ukazuje *urban design* w nieco innym świetle i zwraca uwagę na różne kwestie związane z tą koncepcją. Warto podkreślić, że wyżej zaprezentowane definicje łącznie obrazują w pewnym stopniu proces, który towarzyszy temu zagadnieniu – zaczynając od wizji i pewnego wyobrażenia obszaru, przez interdyscyplinarne prace projektowe, aż po aktywności, wydarzenia i interakcje międzyludzkie będące ich skutkiem. Efekt finalny powinien spełniać wcześniej wyznaczone cele i wpasowywać się w główne założenie *urban design*. Na tym według Halla zasadza się ustalenie, iż takie aspekty życia, jak poczucie bezpieczeństwa czy społeczna akceptacja miejsca zależą między innymi od jakości oraz konfiguracji miejsc¹⁰. Jest to słuszne podejście, ponieważ nawiązuje zarówno do potrzeb człowieka związanych z bezpieczeństwem, wskazanych przez Abrahama Maslowa jako drugie najważniejsze w słynnej „piramidzie potrzeb”, oraz do społecznego zrozumienia zmian w przestrzeni, wiążących się z ich akceptacją oraz dbałością o tę przestrzeń w przyszłości¹¹. Jak twierdzi Lang, celem *urban design* jest stworzenie sieci powiązań, które wzajemnie na siebie oddziałują, tworząc

⁹ M. Carmona i in., *Public Places, Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*, Hudson 2010.

¹⁰ E.T. Hall, *Turning a town around. A proactive approach to urban design*, Oxford 2007.

¹¹ A.H. Maslow, *Teoria motywacji człowieka*, [w:] *Problemy osobowości i motywacji w psychologii amerykańskiej*, wybór i oprac. J. Rejkowski, Warszawa 1964.

atrakcyjne miejsce użytkowane przez ludzi¹². Ogólny, szeroko rozumiany cel *urban design* można określić jako tworzenie możliwości oraz szans dla mieszkańców miast lub ich części, do kreacji miejsc bezpiecznych, funkcjonalnych i współtworzących między innymi wartości społeczne o zrównoważonym charakterze.

Drugą koncepcją stanowiącą podstawę teoretyczną projektu Poznańskiej Akademii Przestrzeni jest projektowanie uniwersalne (ang. *universal design*), znane również pod nazwą „projektowania dla wszystkich” czy „projektowania włączającego” (ang. *include design*). Treffers i Bougie określają tę dyscyplinę jako

projektowanie, rozwój oraz marketing produktów, usług, środowisk i systemów w taki sposób, aby były dostępne i możliwe do wykorzystania przez jak największą grupę użytkowników¹³.

W podobnym tonie wypowiadają się Bettye i inni, którzy projektowanie uniwersalne zdefiniowali jako

tworzenie projektów i środowiska, które może być użytkowane przez wszystkich ludzi, w możliwie jak największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego projektowania¹⁴.

Obydwie definicje wyraźnie akcentują tworzenie przestrzeni, która ze względu na swoje właściwości fizyczne jest dostępna dla jak największej liczby użytkowników. W kontekście projektowania uniwersalnego wyraźnie zaakcentowane są jej aspekty praktyczne¹⁵. Istotne jest także – z dwóch względów – aby były one tworzone z takim zamysłem od podstaw. Po pierwsze, projektowanie przestrzeni służące jak największej liczbie grup społecznych od samego początku nie wyklucza tych grup z użytkowania. Po drugie, jeśli w procesie tworzenia przestrzeni nie zostaną przewidziane jej funkcje i zagospodarowanie służące osobom z trudnościami w poruszaniu się (np. niewidomym, starszym, czy rodzicom z małymi dziećmi, którzy do swobodnego przemieszczania się po mieście potrzebują wózka dziecięcego), koszty jej późniejszej modernizacji do stanu akceptowalnego

¹² J. Lang, *Urban Design. A Typology of procedures and products*, Oxford 2005.

¹³ B. Treffers, T. Bougie, *The logical Chain of Technology and Accessibility*, Auckland 1996.

¹⁴ R. Bettye i in., *The Principles of Universal Design*, U.S. Department of Education 1997.

¹⁵ A. Sirel, O.Ü. Sirel, „*Universal Design*” *Approach for the Participation of the Disabled in Urban Life*, *Journal of Civil Engineering and Architecture*, 2018, 12, s. 11-21; E. Steinfeld, J. Maisel, *Universal Design: Creating inclusive environments*, 2012; A. Hamraie, *Building access: Universal design and the politics of disability*, 2017; A. Kopeva, O. Ivanova, T. Zaitseva, *Application of Universal Design principles for the adaptation of urban green recreational facilities for low-mobility groups (Vladivostok case-study)*, *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (MSE)*, 2018, 463, 1.

zwiększają tylko sumę wszystkich poniesionych kosztów wykonania tejże. Są to podstawowe i najbardziej ogólne założenia projektowania uniwersalnego. Wsparte zostały siedmioma zasadami stworzonymi przez kilku autorów w 1997 roku¹⁶:

- a) użyteczność dla osób o różnej sprawności (*Equitable use*);
- b) elastyczność w użytkowaniu (*Flexibility in use*);
- c) proste i intuicyjne użytkowanie (*Simple and intuitive*);
- d) czytelna informacja (*Perceptible information*);
- e) tolerancja na błędy (*Tolerance for error*);
- f) wygodne użytkowanie bez wysiłku (*Low physical effort*);
- g) wymiary i przestrzeń sprzyjające napływowi i użytkowaniu (*Size and space for approach and use*).

Powyższe zasady zostały uzupełnione przez Konrada Kaletscha o percepcję równości (*Perception of equality*). Autor rozumie przez to stwierdzenie: „minimalizację możliwości postrzegania indywidualnego jako dyskryminującego”¹⁷. Projektowanie uniwersalne stanowi zatem zbiór pomysłów mających służyć tworzeniu między innymi budynków i przestrzeni publicznych, które powinny być zaprojektowane w sposób zapewniający swobodne ich użytkowanie jak największej liczbie grup społecznych. Warto wspomnieć, iż z założenia koncepcja ma służyć zarówno do edukacji konsumentów przestrzeni, jak i jej projektantów¹⁸.

Analizując powyższe zasady, należy zauważyć, że projektowanie uniwersalne opiera się na dwóch zasadniczych grupach. Pierwszą można określić jako „grupę elastyczności i modyfikowalności”. Należy przez to rozumieć możliwość korzystania z przestrzeni według swoich własnych potrzeb, co osiągalne jest poprzez odpowiednie zaprojektowanie struktury fizycznej tej przestrzeni. Mówią o tym wyżej wymienione zasady „użyteczności dla osób o różnej sprawności”, „elastyczności w użytkowaniu”, „wygodnego użytkowania bez wysiłku” oraz „wymiary i przestrzeń sprzyjające napływowi i użytkowaniu”. Drugą grupę stanowią zasady odnoszące się do intuicyjności postrzegania i wykorzystywania przestrzeni – „proste i intuicyjne użytkowanie”, „czytelna informacja” oraz „percepcja równości”. Sprawiają one, że przestrzeń zachęca do aktywności w swoich granicach oraz nie powoduje trudności z odnalezieniem się w niej i użytkowaniem jej poszczególnych elementów. Zasada tolerancji na błędy podkreśla rolę ciągłego dostosowywania przestrzeni do potrzeb użytkowników i zaakceptowanie

¹⁶ R. Bettye i in., *The Principles of Universal Design*.

¹⁷ K. Kaletsch, *The Eight Principle of Universal Design*, New York 2009.

¹⁸ S. Burgstahler, *Universal Design of Instruction (UDI): Definition, Principles, Guidelines, and Examples*, DO-IT, 2009; I.M. Lid, *Universal design and disability: An interdisciplinary perspective*. *Disability and Rehabilitation*, 2014, 36(16), s. 1344-1349.

faktu, iż ciągle trzeba mierzyć się z pewnymi niedogodnościami, które należy wyeliminować. Można też odnieść ją do kwestii prototypowania w przestrzeni publicznej, dzięki której możliwe jest testowanie rozwiązań niskim kosztem, w celu zbadania, czy są to zmiany niezbędne i pożądane. Może to ułatwić wybór ścieżki, jaką powinny podążać zmiany w przestrzeni.

Podstawa teoretyczna projektu daje prowadzącym zajęcia możliwość rzetelnego przekazania informacji bazującej na sformułowanych przez wielu uczonych oraz praktyków zasad projektowania przestrzeni. Teorie *urban design* oraz projektowania uniwersalnego stanowią punkt wyjścia wszelkich działań podejmowanych w projekcie. Podczas zajęć uczestnicy mają okazję zapoznać się z zasadami i celami powyższych teorii, a także odnoszą do nich swoje dotychczasowe poglądy. Dzięki temu projekt, oprócz szerzenia wśród uczestników wiedzy z dziedziny urbanistyki, skłania ich także do refleksji na tematy związane z funkcjonowaniem miasta. Ponadto, obie teorie posiadają bardzo cenną wartość społeczną, którą należy promować już od najmłodszych lat, co także stanowi jeden z motywów ich wyboru przy tworzeniu podstaw teoretycznych projektu Poznańskiej Akademii Przestrzeni.

Działania w ramach Poznańskiej Akademii Przestrzeni

Projekt zatytułowany Poznańska Akademia Przestrzeni opiera się głównie na zajęciach warsztatowych wykorzystujących kreatywność uczestników. Można podzielić je na dwa zasadnicze typy: (1) warsztaty polegające na grupowym zagospodarowaniu konkretnej przestrzeni, dzielnicy lub miasta oraz (2) tworzenie map wyobrażeniowych wybranych przestrzeni miejskich w różnej skali. Ponadto, w ramach projektu prowadzone są pogadanki i krótkie wykłady z zakresu planowania przestrzennego dla odbiorców w różnym wieku, które łączone są z dwoma powyższymi formami zajęć i zwykle stanowią wprowadzenie do każdej z nich.

Jak już wspomniano, typ zajęć uzależniony jest od wcześniejszych ustaleń z nauczycielami przedszkolnymi, którzy określają stopień zaawansowania grupy, jej zainteresowania i potrzeby związane z zajęciami z dziedziny edukacji przestrzennej, a także od wieku uczestników. Na podstawie zebranych informacji możliwe jest określenie typu warsztatów, zwłaszcza w zakresie skali, w której pracować będą uczestnicy. Zaczynając od najmniejszej, są to warsztaty odnośnie zagospodarowania: placu zabaw, konkretnej przestrzeni publicznej, dzielnicy oraz całego miasta. Podobnie sprawa dotyczy zajęć tworzenia map wyobrażeniowych.

Warsztaty - zagospodarowanie wybranej przestrzeni lub miasta

Celem warsztatów jest uświadomienie uczestnikom złożoności budowy miast lub przestrzeni publicznych oraz ogólnego sposobu ich funkcjonowania. Informacje przekazywane są dzięki krótkiemu wprowadzeniu uczestników do tematu, bieżącym wskazówkom prowadzących oraz podczas podsumowania warsztatów. Po przystąpieniu do prac, dzieci wspólnie budują miasto lub projektują przestrzeń publiczną, które według nich będą spełniały potrzeby i oczekiwania wszystkich użytkowników. Uczestnicy mają do dyspozycji piankowe plansze, które stanowią granice ich pracy, a także drewniane, malowane klocki, symbolizujące między innymi budynki. Podczas każdego warsztatu dostępne są także drogi wycięte z pianki oraz kolorowe kartki, które dzieci wykorzystują jako zieleni oraz rzeki i jeziora w mieście.

W trakcie zajęć uczestnicy mają za zadanie określić motywację lokalizacji konkretnych obiektów, ich funkcję oraz wpływ na cały obszar opracowania. Po zakończeniu prac grupy prezentują efekty swoich działań pozostałym koleżankom i kolegom, opowiadając o swoim mieście.

Ryc. 1. Prezentacja prac podczas zajęć warsztatowych
zatytułowanych „Tworzymy wymarzone miasto”

(źródło: archiwum zdjęć projektu)

Zajęcia mają charakter grupowy, z uwzględnieniem obopólnej współpracy dzieci. Warsztat łączy formy pracy indywidualnej (każde dziecko buduje

swoją część miasta, ma własny pomysł), zespołową (konieczna współpraca w grupie, w celu wspólnego stworzenia miasta idealnego), a także zbiorową, pozwalającą na wymianę materiału i wzajemną pomoc wszystkich uczestników warsztatów.

Podczas zajęć dzieci zdobywają informacje dotyczące budowy i funkcjonowania miasta, a także uczą się współpracy. Dowiadują się również o wpływie lokalizacji różnego rodzaju obiektów (np. przemysłowych, mieszkaniowych, terenów zieleni) na miasto jako całość. Uczą się zarazem, że każda decyzja wpływa na obecną oraz przyszłą sytuację w mieście, dlatego ważne są przemyślane inwestycje i planowanie rozwoju miasta. Zajęcia przybliżają uczestnikom podstawy wykonywania prostych modeli miasta, a także ćwiczą ich wyobraźnię przestrzenną i rozwijają umiejętności manualne. Dzieci uczą się także pracy w grupie oraz sposobów wyrażania swojej opinii odnośnie podjętych działań.

Warsztaty – mapy wyobrazeniowe

Mapy wyobrazeniowe stanowią unikalne, osobiste obrazy odzwierciedlające rzeczywistość w sposób selektywny, na podstawie każdorazowego doświadczania danej przestrzeni¹⁹. Stosowane są między innymi przez psychologów, behawiorystów, czy geografów, wśród których pionierem był Kevin Lynch ze swoją pracą „Obraz miasta”²⁰. Drugi typ zajęć prowadzonych w ramach Poznańskiej Akademii Przestrzeni polega na stworzeniu przez uczestników map tego rodzaju, obrazujących drogę z domu do przedszkola lub okolic – tych dwóch bardzo ważnych miejsc w życiu każdego przedszkolaka. Zajęcia poruszają temat podróży po mieście różnymi środkami transportu: samochodem, rowerem, autobusem lub pieszo. Duży nacisk położony jest także na ważną rolę obserwacji otoczenia podczas przemieszczania się po obszarze miasta.

Cel zajęć polega na zwróceniu uwagi uczestników na doznawane emocje podczas podróży oraz zapamiętywane elementy. Ukazana zostaje istotna rola obserwacji i integracji z otaczającą przestrzenią podczas podróży, a także orientacji przestrzennej. Ponieważ większość dzieci mieszka niedaleko przedszkola, podczas zajęć poruszany jest temat znajomości ich własnej okolicy i umiejętności określenia drogi powrotnej. Zwrócona zostaje również uwaga na współzależności między człowiekiem a jego środowiskiem zarówno podczas podróży, jak i w przerwach między nią. Omawiane zostają także podstawowe zasady bezpieczeństwa w drodze do przedszkola.

¹⁹ W.A. Sulsters, *Mental mapping, viewing the urban landscapes of the mind*, Delft 2005.

²⁰ K. Lynch, *The image of the city*, Vol. 11, Cambridge, 1960.

Ryc. 2. Dzieci sporządzające mapę okolic przedszkola podczas warsztatów

(źródło: archiwum zdjęć projektu)

Dzieci mają do dyspozycji kartki formatu A4 lub A3, na których sporządzają mapy wyobrażeniowe. Rysunki wykonują ołówkami, kolorowymi kredkami, bądź flamastrami. Praca ma charakter indywidualny, a ochotnicy – możliwość jej zaprezentowania pozostałym członkom grupy.

Uczestnicy wykonując powierzone im zadanie, uświadamiają sobie, jak ważna jest codzienna obserwacja otaczającego je świata. Prowadzący podkreślają, iż odpowiednią prędkością poruszania się po mieście, która jednocześnie sprzyja bacznej obserwacji, jest 5 km/h²¹. Dzieci zostają zachęcane do odbywania częstych podróży pieszo bądź rowerem zarówno w drodze do przedszkola, jak i po całym mieście.

Ciekawym przykładem obrazującym różnice w postrzeganiu najbliższego otoczenia podczas drogi z domu do przedszkola są rysunki wykonane przez dzieci poruszające się pieszo oraz dowożone samochodami. Widać na nich duże rozbieżności w umiejętności dostrzegania szczegółów podczas drogi i ich przedstawiania na tworzonych pracach. Rysunki dzieci docierających do przedszkola pieszo bądź rowerem są zdecydowanie bardziej dokładne i kolorowe. Zawierają nieraz zdumiewające detale, w których znajdują się ludzie, obiekty małej architektury (np. ławki, kosze na śmieci, fontanny), owoce na

²¹ J. Gehl, *Miasta dla ludzi*, Kraków 2010.

Ryc. 3. Mapa drogi z domu do przedszkola wykonana przez 5-latkę pokonującą drogę pieszo (z lewej) oraz samochodem (z prawej)

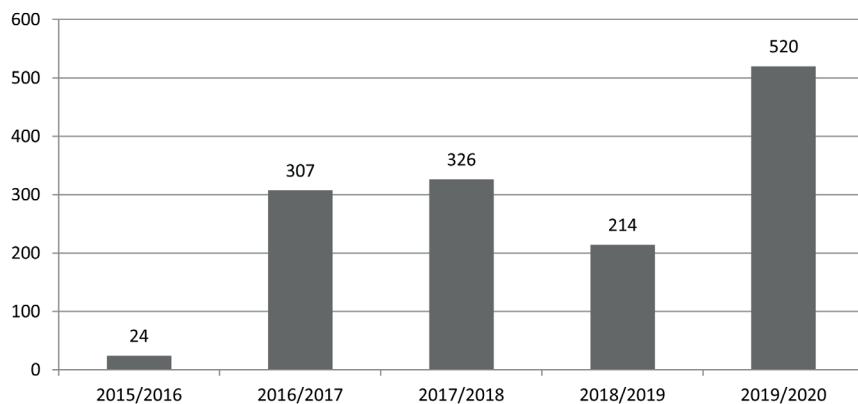
(źródło: archiwum zdjęć projektu)

drzewach, kwiaty i trawniki oraz zwierzęta i nieraz owady. Prace dzieci przewożonych samochodami są często zdecydowanie bardziej ubogie w szczegóły i zazwyczaj ograniczają się jedynie do charakterystycznych budynków wzdłuż ulicy, parkingów oraz innych samochodów. Często dominującym elementem rysunku jest szeroka ulica. Na podanym przykładzie można dostrzec także plac zabaw przy przedszkolu, wykonany w dużo większym stopniu szczegółowości, ponieważ po tym obszarze dzieci poruszają się już piechotą i mają okazję obserwować swoje otoczenie z większą dokładnością.

Projekt w liczbach i plany na przyszłość

Projekt Poznańskiej Akademii Przestrzeni funkcjonuje od 2016 roku. Dane dotyczące uczestników zbierane są w podziale na lata akademickie, traktowane jako edycje projektu (trwające od października do września). W zestawieniu uwzględnione zostały zarówno warsztaty przeprowadzone w przedszkolach, jak i zajęcia zorganizowane na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej. Za początek Poznańskiej Akademii Przestrzeni uznaje się rok akademicki 2015/2016. Ponieważ pierwsze warsztaty zorganizowano w maju 2016 roku, w ich ówczesnej edycji wzięło udział 24 dzieci i były to jedyne warsztaty wówczas przeprowadzone. W kolejnym roku wzięło w nich udział ponad 300 dzieci, z trzech różnych placówek – dwie znajdowały się w Poznaniu, natomiast jedna w Koninie. Podczas trzeciej edycji warsztaty zorganizowano dla 326 dzieci – z przedszkoli w Poznaniu, Murowanej Goślinie, Koninie, Kostrzynie oraz Kowanówku, gdzie w tym ostatnim uczestniczyli uczniowie Zespołu Szkół Specjalnych, we współpracy i z dużym wsparciem Fundacji Zielony

Jamnik²². Ponadto, w projekcie wzięli udział uczniowie kilku przedszkoli i szkół podstawowych, podczas wizyty na Wydziale Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej UAM. Duże zainteresowanie projektem Poznańskiej Akademii Przestrzeni zaowocowało decyzją o aplikowaniu go do programu szkoleniowego KOLaboratorium UAM²³ – programu rozwijającego zainteresowania mieszkańców Poznania i Wielkopolski. Opiera się on głównie na zasobach dostępnych w ramach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Ryc. 4. Liczba uczestników w projekcie Poznańskiej Akademii Przestrzeni w latach 2016-2020

(źródło: opracowanie własne na podstawie danych Poznańskiej Akademii Przestrzeni)

Uczestnictwo w projekcie KOLaboratorium umożliwiło organizację dodatkowych zajęć w wielkopolskich przedszkolach, co przyczyniło się do wzrostu liczby uczestników warsztatów. Prognozuje się, iż w roku akademickim 2019/2020 liczba dzieci uczestniczących w warsztatach Poznańskiej Akademii Przestrzeni wyniesie około 650. Jest to znaczący wzrost w porównaniu z poprzednimi edycjami projektu, który pozwoli przekroczyć liczbę 1500 uczestników warsztatów od początku trwania projektu.

Mając na uwadze nieustanny rozwój, planowane jest podjęcie działań poszerzających jego zakres. Na zmiany kształtu projektu oraz jego kierunku rozwoju wpływają między innymi opinie nauczycieli i uczestników warsztatów, uzyskiwane podczas badań ankietowych. Respondenci mają okazję

²² https://amu.edu.pl/__data/assets/pdf_file/0025/74716/Uniwersytet_Zaangazowany_2018_19.pdf; <http://zielonyjamnik.pl/uploads/files/program-dzielimy-sie-wiedza-ii-20190321.pdf>

²³ Strona projektu dostępna pod adresem: <http://kolaboratorium.amu.edu.pl/>

do wypowiedzenia się na temat jakości i przebiegu warsztatów, w których uczestniczyli, użytych materiałów, wykorzystania dostępnego czasu, czy pracy osób prowadzących grupy. Przede wszystkim, ważne jest rozszerzenie zajęć warsztatowych o nowe grupy wiekowe, na przykład uczniów szkół podstawowych, młodzież licealną, studentów, a w dalszej perspektywie także osoby w wieku średnim i seniorów. Opracowanie warsztatów, w których uczestniczyliby przedstawiciele różnych grup wiekowych jest kolejnym krokiem w rozwoju projektu. Międzypokoleniowe warsztaty, podczas których uczestnicy mają możliwość przedstawienia swojego punktu widzenia na poruszane tematy, mogłyby okazać się bardzo cenne i prowadzić do daleko idących wniosków dotyczących poprawnego kształtowania przestrzeni miejskiej, uwzględniającej potrzeby wszystkich użytkowników.

Innym pomysłem na rozwój projektu jest stworzenie gry miejskiej, łączącej wątki o charakterze urbanistyczno-architektoniczno-historycznym. Zakres przestrzenny obejmować ma obszar Starego Miasta w Poznaniu, bogaty w zabytkowe i cenne miejsca, które mogą zostać wykorzystane w grze. Podczas wykonywania zadań w określonej kolejności uczestnicy będą mieli więc okazję poznać rzadko odwiedzane budynki i zakątki, poznając przy tym historię Poznania, Starego Miasta, czy pojedynczych obiektów. Lokalizacja wielu muzeów, jednostek miejskich czy prywatnych przedsiębiorstw umożliwia zaangażowanie tych podmiotów w realizację gry.

Podsumowanie

Poznańska Akademia Przestrzeni to projekt będący owocem pracy około 20 osób każdego roku. Realizowany w różnych miastach na obszarze województwa wielkopolskiego, co roku obejmuje swym zasięgiem średnio około 220 uczestników, a przewiduje się, że wartość ta będzie wzrastała. Projekt stale zyskuje na popularności wśród nauczycieli, rodziców i dzieci, także poprzez jego prezentacje na takich krajowych konferencjach, jak Strefa Projektów Edukacyjnych i Społecznych²⁴, czy Festiwal Innowacji Społecznych²⁵. Projekt dostrzeżony został także jako część działań określonych mianem „społecznej odpowiedzialności uczelni” i znalazł się w Katalogu dobrych praktyk SOU, w publikacji *Społeczna odpowiedzialność – znaczenie dla uczelni i sposoby wdrażania*²⁶, stworzonej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

²⁴ <http://strefaprojektow.amu.edu.pl/>

²⁵ <http://fis.amu.edu.pl/>

²⁶ Publikacja dostępna pod adresem: http://odpowiedzialnybiznes.pl/wp-content/uploads/2019/09/SOU_publicacja.pdf?fbclid=IwAR3--_hPwepMKyxTPFeOVS3ZkVvKAWyaedXSSEAc13hV-s0KCsl40ZwUxQ

Realizacja projektu, z założenia o charakterze naukowo-edukacyjnym, niesie szereg korzyści i możliwości w obu tych obszarach. W pierwszym należy zdecydowanie wyróżnić możliwość prowadzenia badań przy okazji przeprowadzania warsztatów. Średnia liczba uczestników przypadających na jedną edycję projektu pozwala na przeprowadzenie wśród nich badań, dzięki którym można wyciągać wnioski, obserwować prawidłowości i rozwijać narzędzia w edukacji przestrzennej. Reprezentatywność próby i jakość wykonywanych prac oraz badań może pozwolić na odniesienie płynących z nich wniosków do realnej przestrzeni i próbę jej zmiany zgodnie z obserwowanymi zależnościami dotyczącymi postrzegania przez dzieci przestrzeni ich codziennych aktywności lub szerzej – przestrzeni publicznych oraz miejskiej. Charakter edukacyjny projektu pozwala z kolei na zwiększanie świadomości przestrzennej wśród uczestników poprzez szerzenie założeń takich idei, jak *urban design* czy projektowanie uniwersalne. Znajomość podstawowych zagadnień związanych z relacją człowiek-przestrzeń i zwiększanie świadomości dzieci w tym zakresie już od etapu nauki przedszkolnej kształtuje bowiem stosunek najmłodszych do otaczającego ich świata.

W obydwu powyższych obszarach kluczowa wydaje się ciągłość i konsekwencja działań, które pozwolą edukacji przestrzennej stać się trwałym elementem wychowania przedszkolnego. Wiedza, z jaką dzieci wchodzi w kolejne etapy edukacji ma bardzo duże znaczenie, toteż należy zadbać, aby obok fundamentalnych umiejętności porozumiewania się z innymi, rozwoju ruchowego, poczucia rytmu oraz umiejętności interpersonalnych znalazła się także wiedza dotycząca podstawowych zagadnień związanych z funkcjonowaniem w otaczającej dziecko przestrzeni.

BIBLIOGRAFIA

- Basińska A., *Aktywność poznawcza dziecka w przestrzeni edukacyjnej środowiska* – praca doktorska, UAM, Poznań 2010.
- Bettye R. i in., *The Principles of Universal Design*, National Institute on Disability and Rehabilitation Research, U.S. Department of Education 1997.
- Burgstahler S., *Universal Design of Instruction (UDI): Definition, Principles, Guidelines, and Examples*, DO-IT 2009.
- Carmona M. i in., *Public Places, Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design*, Architectural Press, Hudson 2010.
- Ciesiołka P. i in., *Działalność Akademickiego Koła Naukowego Gospodarki Przestrzennej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Polska Akademia Nauk, 2017, 266.
- Gehl J., *Miasta dla ludzi*, Wydawnictwo RAM, Kraków 2010.
- Hall E.T., *Turning a town around. A proactive approach to urban design*, Oxford Blackwell Publishing, Oxford 2007.

- Hamraie A., *Building access: Universal design and the politics of disability*, University of Minnesota Press, Mennnesota 2017.
- Kaletsch K., *The Eight Principle of Universal Design*, CAPS, New York 2009.
- Kopeva A., Ivanova O., Zaitseva T., *Application of Universal Design principles for the adaptation of urban green recreational facilities for low-mobility groups (Vladivostok case-study)*, IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (MSE), 2018, 463, 1.
- Krieger A., *Where and how does urban design happen?* The Urban Design Reader, Routledge, 2013.
- Lang J., *Urban Design. A Typology of procedures and products*, Architectural Press, Oxford 2005.
- Lid I.M., *Universal design and disability: An interdisciplinary perspective*, Disability and Rehabilitation, 2014, 36(16).
- Llewelyn-Davies M., *Urban Design Compendium, English Patnrship*, The Housing Corporation, London 2007.
- Lynch K., *The image of the city*, Vol. 11, MIT Press, Cambridge 1960.
- Maslow A.H., *Teoria motywacji człowieka*, [w:] *Problemy osobowości i motywacji w psychologii amerykańskiej*, wybór i oprac. J. Reykowski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1964.
- Modrzewski B., *Urban Design. Pojęcie i metody*, [w:] *Kształtowanie przestrzeni miejskiej. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, red. J.J. Parysek, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań – Kalisz 2012.
- Sirel A., Sirel O.Ü., *“Universal Design” Approach for the Participation of the Disabled in Urban Life*, Journal of Civil Engineering and Architecture, 2018, 12.
- Steinfeld E., Maisel J., *Universal Design: Creating inclusive environments*, John Wiley & Sons, New Jersey 2012.
- Sulsters W.A., *Mental mapping, viewing the urban landscapes of the mind*, Delft University of Technology, Delft 2005.
- Treffers B., Bougie T., *The logical Chain of Technology and Accessibility*, Congress Proceedings of the 18th Wortld Congress of Rehabilitation International in Auckland, Auckland 1996.
- Urban Design Associates, Gindroz R., Levine K. (red.), *The Urban Design Handbook: Techniques and Working Methods*, WW Norton & Company, 2002.
- Wronkowski A., *Kształtowanie świadomości przestrzennej u dzieci w wieku przedszkolnym*, Acta Scientiarum Polonorum Administratio Locorum, 2018, 17(3).